

Enligt sändlista

Bildande av kulturreseptatet Öna, fastigheterna Öna 1:2, 1:3, 1:4 och 1:5 i Nykils socken, Linköpings kommun, Östergötlands län.

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 9 § miljöbalken (SFS 1998:808) att förklara fastigheterna Öna 1:2, 1:3, 1:4 och 1:5 som kulturreseptat. Reseptatets gräns anges på bifogad karta, bilaga 1. Reseptatets namn skall vara Kulturreseptatet Öna.

För att trygga syftet med kulturreseptatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter, under rubriken Föreskrifter, skall gälla för reseptatet. Med stöd av 3§ förordningen om områdesskydd fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan (*bilaga 4*) samt vård- och underhållsplan för byggnader (*bilaga 5*).

Förvaltare av kulturreseptatet är Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Syfte

Syftet med kulturreseptatet är att bevara ett värdefullt kulturpräglad landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Ett jämsättllt syfte är att också åskådliggöra hur ett litet och ytterst marginellt jordbruk i länets södra skogsbygd kunde se ut ännu omkring år 1920 - beträffande byggnader, inägomark och utmark.

Syftet ska nås genom:

- att bedriva skötsel på ett sådant sätt att kulturhistoriska spår och lämningar tydliggörs och bevaras, d v s genom kulturhistoriskt riktigt underhåll av byggnaderna, fortsatt och utökat bete på den gamla inägomarken samt att några av de gamla åkrarna åter igen plöjs upp och besås med traditionella grödor.
- att skogen i utmarken sköts genom plockhuggning, lyckorna i skogen röjs och skogsbete införs på delar av utmarken.
- att ge goda förutsättningar för fortlevnaden av växt och djursamhällen med arter, vilka i ett historiskt perspektiv är representativa för äldre småskaliga odlingslandskap.
- att på ett pedagogiskt sätt och genom kulturhistoriskt informationsmaterial visa hur markanvändningen var organiserad.

Föreskrifter

A. Inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Med stöd av 7 kap 5§ miljöbalken är det, utöver vad som gäller i lagar och förordningar, inom reservatsområdet inte tillåtet:

- att riva byggnader
- att utföra tillbyggnad eller yttre förändring av befintliga byggnader utan Länsstyrelsens tillstånd
- att uppföra ny byggnad eller annan anläggning annat än i enlighet med kulturresevatets syfte
- att anlägga väg eller uppställningsplats för fordon med undantag av parkeringsplats för besökare i enlighet med fastställd skötselplan
- att bygga om eller på annat sätt förändra väg
- att uppföra nya stängsel utan Länsstyrelsens tillstånd
- att uppföra mast, vindkraftverk eller luftledning
- att framdra markledning utan Länsstyrelsens tillstånd

- att bedriva täkt, schakta, borra, utfylla, övertäcka, spränga, dika, dämna eller utföra liknande handling
- att borra efter vatten utan Länsstyrelsens tillstånd
- att gräva upp växter utanför tomtmark
- att avverka, gallra, röja, så, plantera, markbereda eller utföra annan skogsbruksåtgärd.
- att sprida bekämpningsmedel eller konstgödsel
- att upplåta mark för camping eller husvagnsuppställning
- att upplåta mark för orientering eller annan idrottstävling
- anordna motor- eller skyttebana för övning eller tävling

Reservatsföreskrifterna ska dock inte utgöra hinder för uttag av husbehovsved. Inom Öna 1:3, 1:4 och 1:5 får detta göras efter samråd med förvaltaren. För Öna 1:2 (skifte 1) gäller ett maximalt uttag av husbehovsved på 6 m³/år och efter samråd med förvaltaren. Vidare skall reservatsföreskrifterna inte utgöra hinder för plockhuggning inom hemskitet på Öna 1:2 (skifte 2), efter samråd med förvaltaren. Länsstyrelsen kan i övrigt efter ansökan medge undantag enligt 7 kap 7 § miljöbalken från föreskrifterna under A, om särskilda skäl föreligger.

B. Förpliktelse att tåla intrång

För att tillgodose syftet med reservatet förpliktas med stöd av 7 kap 6§ miljöbalken ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheterna att tåla följande intrång:

- utmärkning av reservatet
- anläggning för besökande såsom P-plats, vandringsled, informationstavlor samt uppställning av sopbehållare och torrdass
- anordnande av stängselgenomgångar
- skötsel av området i enlighet med gällande skötselplan

- dokumentation och uppföljning av arbetet

C. Ordningsföreskrifter

Med stöd av 7 kap 30§ miljöbalken, om rätten att färdas och vistas inom reservatet, är det utöver vad som annars gäller inte tillåtet:

- att framföra motorfordon annat än på anvisad plats
- att tälta eller ställa upp husvagn
- att gräva upp eller plocka växter
- att insamla insekter eller andra ryggradslösa djur annat än i vetenskapligt syfte
- att göra upp eld
- att på ett störande sätt använda radio, musikinstrument e.d
- att rida eller cykla annat än på väg

Ovanstående reservatsföreskrifter skall inte utgöra hinder för förvaltare eller markägare att genomföra den skötsel som gäller enligt skötselplanen.

Karta

Kulturreseptatet avgränsas med innerkanten av svart begränsningslinje på bifogad karta, bilaga 1. Kulturreseptatets gräns sammanfaller med gränsen för hemmanet Öna.

Skälen för beslut

Den lilla byn Öna i Nykils socken är sedan länge känd som ett kulturhistoriskt värdefullt objekt i Östergötlands län. Vid den länstäckande inventeringen av kultur- och naturmiljöer som genomfördes i början av 1980-talet upptogs området (K73) som värdefullt på grund av sitt ålderdomliga odlingslandskap och bebyggelsens enhetliga karaktär från 17- och 1800-talet. Öna uppmärksammades också i ängs- och hagmarksinventeringen (nr 369) där området gavs värdeklass 2. Delar av Öna har varit i läns museets ägo genom en donation sedan 1973.

Odlingslandskapet på Öna kännetecknas av närmast ofattbart magra förhållanden. Marken är stenig och blockig. Åkrarna är små, de minsta inte mer än något tiotal m². Man har röjt sten, byggt terrasseringsar, fört på jord och utnyttjat varenda liten odlingsbar markbit. Trots sina knappa resurser hade Öna mellan åren 1796 och 1806 en befolkning på 20 personer (varav 3 dog under perioden). Hundra år senare, mellan åren 1878 och 1894, bodde 15 personer på Öna.

Liksom odlingslandskapet karaktäriseras de tre gårdarnas bebyggelse av sin småskalighet och de magra resurser som präglar Öna har haft en konserverande effekt på byggnadsskicket. På en av fastigheterna, Öna 1:5, finns timrade byggnader med ett mycket stort kulturhistoriskt värde - ryggåsstuga, ladugård och svinhus - vilka är uppförda under 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Byggnaderna är uppförda direkt på kalberget och har vare sig försetts med panel eller rödfärg. Ryggåsstugan innehåller alla de möbler och föremål som fanns vid den tidpunkt då fastigheten donerades till Läns museet. Även de övriga gårdarna utgör ett stort kulturhistoriskt värde för miljön på Öna och speglar hur ett småjordbruks byggnadsbestånd kunde se ut under 1800- och tidigt 1900-tal.

Önas otillgängliga läge, det sena skiftet och det faktum att 1900-talets ägare värnat om landskapet och bebyggelsen har gjort Öna till ett utmärkt pedagogiskt exempel på ett litet, marginellt skogsjordbruk. Landskapet kan lätt avläsas utifrån den karta som upprättades vid laga skiftet år 1928. Helheten, inägorna med det bevarade odlingslandskapet och bebyggelsen från 1700- och 1800-talen, samt den skogiga utmarken - gör att man idag kan få en djupare förståelse för de villkor människor levde med här. Därför föreligger ett starkt allmänt intresse att skydda och vårda kulturmiljön inom Öna.

Länsstyrelsen bedömer att säkerställandet av miljön vid Öna lämpligast sker genom att området avsätts som kulturresevat. På så sätt skyddas helhetsmiljön - byn med dess bebyggelse, inägorna med dess öppna marker och landskaps-element samt utmarken. Beslutet om kulturresevat står inte i konflikt med gällande hushållningsbestämmelser eller översiktsplan.

Ärendets handläggning

Initiativ till kulturresevatet har tagits av länsstyrelsens kulturmiljöenhet. En kulturhistorisk utredning genomfördes under våren 2001 och under hösten samma år framtofs förslag till beslut, skötselplan samt vård- och underhållsplan för byggnaderna. Länsstyrelsen gav Svensk Fastighetsvärdering i uppdrag att utföra en värdering av det intrång som förslaget till reservatsföreskrifter innebär för fastigheten.

Sammanträffande med markägarna Åke Juliusson och Östergötlands länsmuseum har skett vid ett flertal gånger under sommaren-hösten år 2002. Kontakt med markägare Assi-Domän AB har skett per telefon.

Förslag till beslut, skötselplan samt vård- och underhållsplan remitterades den 22 januari 2002 till Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Linköpings kommun, Östgötastiftelsen, Östergötlands länsmuseum, Assi-Domän AB, Åke Juliusson samt Länsstyrelsens miljövårdsenhet och reservatsförvaltning.
Förhandling med markägarna inleddes i maj 2002 och avslutades....

Remissvar

Remissvar har inkommit från Riksantikvarieämbetet (2002-03-07), Östergötlands länsmuseum (2002-02-14) och Linköpings kommun (2002-04-05). Naturvårdsverket har avstått från att svara på remissen (2002-04-12).

Riksantikvarieämbetet finner att förslaget till beslut, skötselplan samt vård- och underhållsplan överensstämmer med miljöbalkens krav och att de följer de preliminära riktlinjer som rekommenderats i sammanhanget. Riksantikvarieämbetet skriver vidare att förslaget är mönstergillt.

Östergötlands länsmuseum anger i sitt yttrande att om man på ett pedagogiskt sätt ska kunna förstå ekonomi och markanvändning på Öna är det angeläget att åtminstone delar av den gamla åkermarken läggs under plogen och åter besås med traditionella grödor. Länsstyrelsen delar denna uppfattning och har beaktat synpunkten i skötselplanen. Vidare påpekar Länsmuseum att det svenska förhållningssättet till "landet" och sommarstugan är avläsbart i Öna och bör få sin plats i bevarandet av helhetsmiljön. Öna har varit sommarställe under större delen av 1900-talet, vilket präglat nyttjandet av landskapet och byggnaderna. Länsstyrelsen delar denna uppfattning och synpunkten har beaktats.

Linköpings kommun ser positivt på att det mycket värdefulla kulturlandskapet och bebyggelsen kring Öna bevaras som kulturresevat och tillstyrker reservatsbildningen efter beaktande av följande synpunkter. I skötselplanen nämns ingenstans att Östgötaleden passerar genom det blivande resevatet. Linköpings kommun anser att detta bör framgå, jämte eventuellt behov av ändring

av ledens sträckning samt skötselplaner och märkning. Synpunkten har beaktats. Vidare menar man att avsnittet om friluftsliv och turism är för kortfattat och ger för liten handlingsberedskap. Synpunkten har beaktats och utvecklats något i skötselplanen. Länsstyrelsen vill dock påpeka att den kulturhistoriska miljön är känslig för både biltrafik och större arrangemang, varför informationsinsatser och pedagogiska insatser måste utvecklas och utvärderas under arbetets gång. Linköpings kommun påpekar också att Öna ingår i förslaget till naturvårdsprogram för Linköpings kommun och att även Stensjön och det kring sjön belägna Stensjökärret är klassade som värdefull natur. Man anser att beskrivningen av naturvärdena i reservatet är mycket begränsade. Synpunkten har beaktats så tillvida att ovan nämnda beskrivningarna har lagts till i naturvärdesbeskrivningen i skötselplanen. I övrigt har de naturvärdesbeskrivningar och inventeringar som finns att tillgå redan använts i arbetet med skötselplanen. Slutligen anser Linköpings kommun att beslutets förbud mot insamling av insekter och andra ryggradslösa djur kan ifrågasättas och att detta böra kunna ske efter tillstånd av länsstyrelsen. Synpunkten har beaktats och insamling av insekter och andra ryggradslösa djur kan ske i vetenskapligt syfte.

Synpunkter från markägare Åke Juliusson har framkommit under arbetets gång och i förhandlingssituationen. Dessa har så långt som möjligt beaktats och arbetats in i beslut, skötselplan samt vård- och underhållsplan.

Länsstyrelsen har därefter träffat en överenskommelse om intrångsersättning med berörda markägare. Riksantikvarieämbetet har ställt erforderliga medel för intrångsersättningen till förfogande

---

Beslutet gäller från den dag det vunnit laga kraft.

I den slutgiltiga hanteringen av detta ärende, i vilket Länsstyrelsen i plenum fattat beslut, har förutom föredragande deltagit....

Överklagande:

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, kulturdepartementet, se bilaga 3.

Kungörelse:

Beslutet ska kungöras på det sätt som är föreskrivet för författningar i allmänhet.

Administrativa data

Fastighet:	Linköping Öna 1:2, 1:3, 1:4 och 1:5
Socken:	Nykil
Kommun:	Linköping
Läge:	koordinater 1480 och 6451
Ekonomisk karta:	8F0f Åsarp (08505) samt 8F0g Fågelkulla (08506)
Areal:	53,9 ha varav 5,8 ha är vatten
Markägare:	Öna 1:2, Åke Juliusson (3,5 ha) Öna 1:3, Östergötlands länsmuseum (13,6 ha) Öna 1:4, Assi-Domän (6,4385 ha) Öna 1:5, Östergötlands länsmuseum (24,4 ha)
Förvaltare:	Länsstyrelsen Östergötlands län

Bilagor:

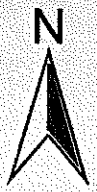
1. Utdrag ur ekonomiska kartan 0 85 05, 085 06
2. Utdrag ur fotobild till ekonomiska kartan 085 05, 085 06
3. Utdrag ur topografiska kartan T08f sv, T08f so, G07f nv, G07f no
4. Skötselplan
5. Vårdplan för byggnader inom kulturreseptet
6. Hur man överklagar

Sändlista:

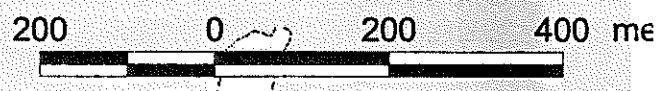
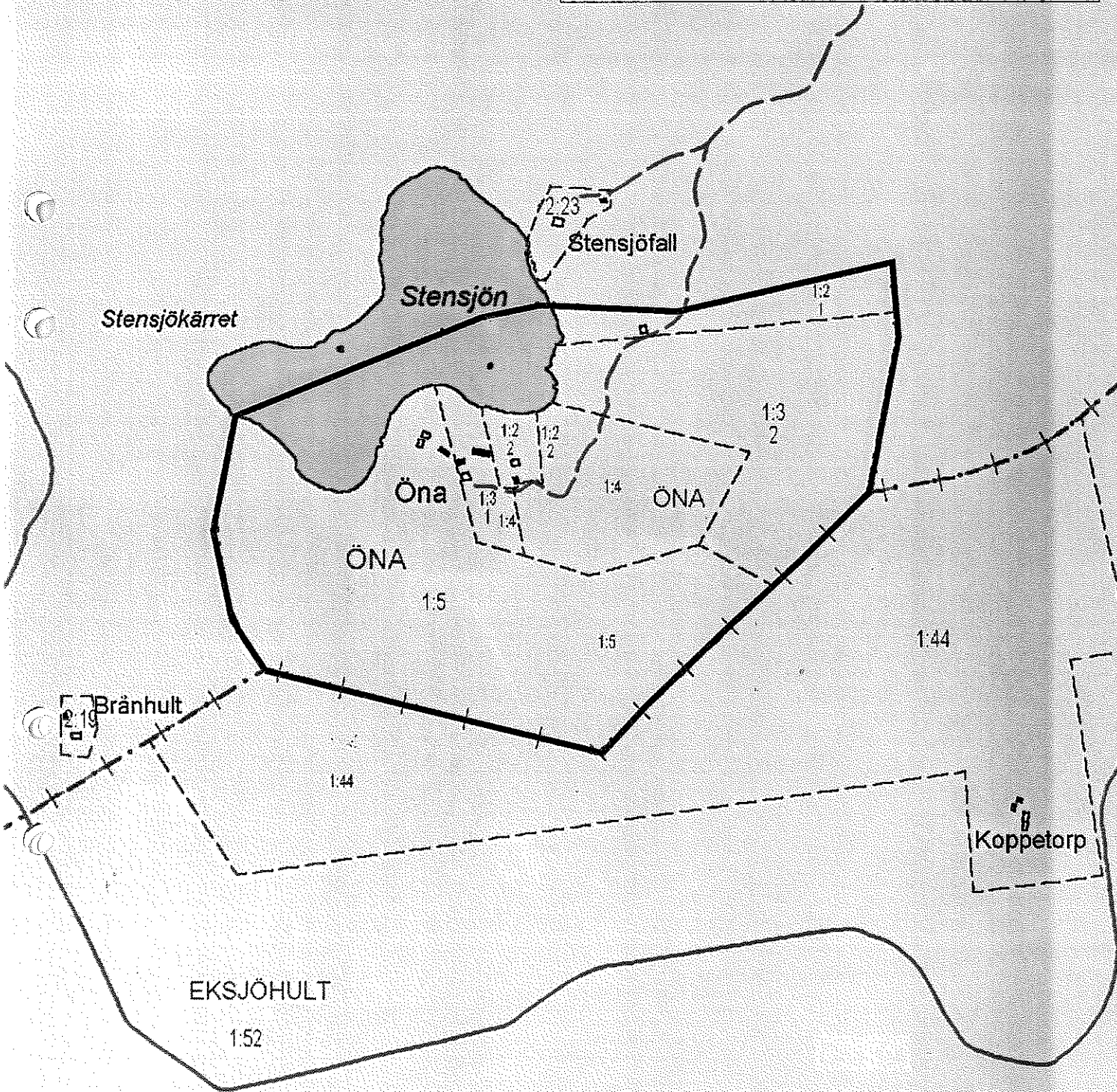
Assi-Domän AB (Dk)
Åke Juliusson (Dk)
Linköpings kommun
Miljövårdsenheten samt reservatsförvaltningen, Länsstyrelsen
Naturvårdsverket
Riksantikvarieämbetet
Östergötlands länsmuseum (Dk)
Östgötastiftelsen

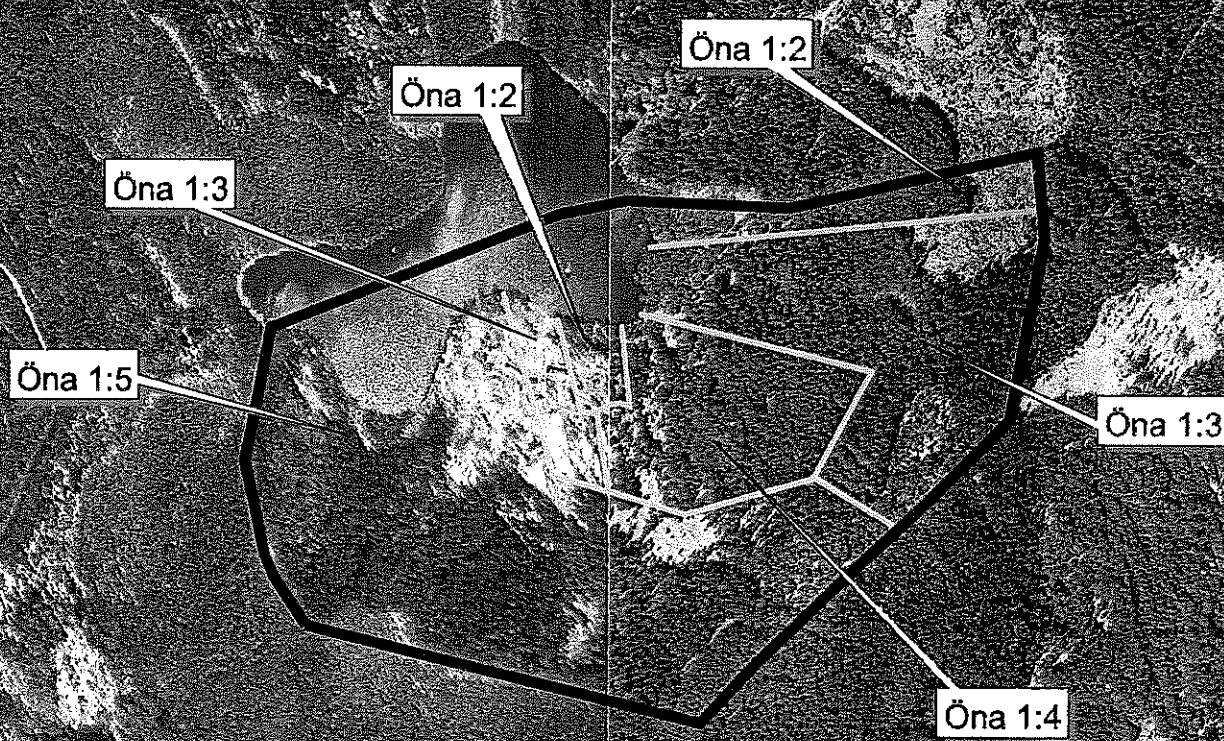

Kulturreseptatet Öna
Linköpings kommun, Östergötlands län
Bilaga 1 i beslut dnr 223-6104-01

Kulturreseptatet Öna
Bilaga 2 i beslut 223-6104-01

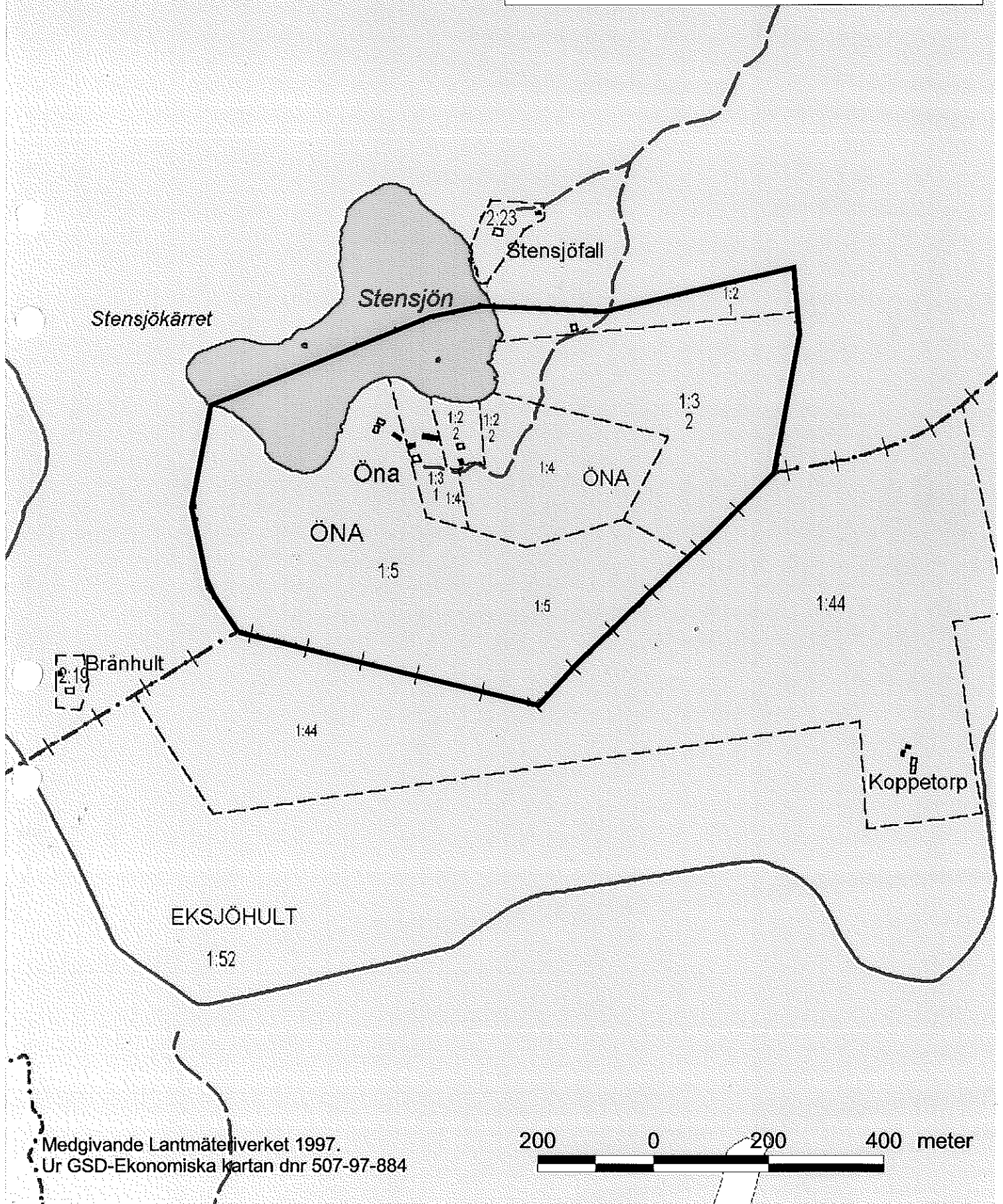

Kulturreseptatet Öna

Linköpings kommun, Östergötlands län

Bilaga 1 i skötselplan dnr 223-6104-01

Kulturreseptatet Öna
Bilaga 3 i beslut 223-6104-01

